

Domokos Péter 70 éves*

„Ich bin jung gewesen und alt geworden”, azaz „Fiatalk voltam és megöregedtem” – írja Fokos Dávid a zsoltáríró nyomán zürjén szövegeihez írott előszavában. Mi is fiatalok voltunk Domokos Péterrel, mikor az 50-es években megismerkedtünk, s időközben jókorát idősödtünk.

Örülök, hogy nekem jutott az a tisztesség, hogy ilyen jeles férfiút köszöntsek 70. születésnapja alkalmából, mint ünnepeltünket. A „jeles férfiú” jelzős szerkezet nem az én archaizáló fordulatom, régi hagyománya van körünkben. Jeles férfinak nevezte Fokos Dávid Lakó Györgyöt, mikor 60. születésnapja alkalmából pontosan a mainak megfelelő keretek között köszöntötte.

Mikor megismerkedtünk, Domokos Péter még alapos nyelvészeti felkészültségről tanúskodó etimológiai cikkeket írt, de néhány év múltán végleg szakított ezzel a tevékenységével. Ezt első-

---

* Elhangzott 2006. február 28-án a Magyar Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülésén.

sorban nem annak a felismerésnek tulajdoníthatjuk, amelyet Balázs János gyakran hangoztatott, hogy tudniillik a jó etimológiákat már rég megírták, hanem lázadó egyéniségének. Már kezdő kutató korában lázadott az ellen, hogy a finnugrisztika a karácsonyfabetűk kutatásának tudománya. Ő a rokon nyelvekben jelentős és sajátos kultúrák hordozóit látta. Ezt akarta ő feltárni, s a magyar szakos tanárjelölteken túl a művelt magyar nagyközönségben is tudatosítani.

Az 1960-as évek elején gyors egymásutánban jelennek meg Domokos Péter tollából az udmurt, a komi, a mari és a mordvin irodalom összefoglalásai, melyek 1972-ben kari jegyzetként is napvilágot látnak a szegedi egyetemen. Ugyanebben az évben jelenik meg „A finn irodalom fogadtatása Magyarországon” című monográfiája. Magam is sok szépirodalmat fordítottam ezekben az években észtből és finnből, de Domokos Péter könyvéből vált világossá számomra, hogy egy műfordítás sikerét nemcsak a fordítás minősége s a könyv irodalmi értékei határozzák meg, hanem a mondanivaló aktualitása, s legalább ilyen mértékben az olvasók irodalmi ízlése. Domokos Péter Németh Lászlót idézi Sillanpää magyarul „Silja” címen megjelent Nobel-díjas regényével kapcsolatban. Németh szerint a mű, ha nincs rajta a Nobel-díj emblémája, észrevétlen marad nálunk, pedig remekmű, de annyira más, mint az az irodalom, amelyen a magyar olvasóközönség nevelkedett, hogy nem tud vele mit kezdeni.

A hetvenes években egész sor szintézisnek mondható műve jelenik meg Domokos Péternek. Idő hiányában csak a felsorolásukra szorítokozom. Ide tartozik a „Medveének”, melynek alcíme: „A keleti finnugor népek irodalmának kistükré”. A mű csaknem ezer oldal terjedelmű. Hajdú Péterrel együtt írták az 1977-ben megjelent „Uralisztikai olvasókönyv” című egyetemi segédkönyvet. Hála Domokos Péternek, az egyetemi oktatásba ekkorra már hosszú évek óta bevonult az új diszciplína, de országosan ez a könyv adta meg hozzá a szilárd alapot.

Ezekben az években Domokos Péternek „Az udmurt irodalom története” címen 1975-ben megjelent könyvét tarthatjuk legjelentősebbnek. A mű több szempontból is sarkalatos munka. Ez volt nemzetközi viszonylatban is a legrészletesebb udmurt irodalomtörténet. Politikai szempontból a szerző elment addig a határig, ameddig az akkori Magyarország viszonylag (legalábbis a többi szocialista országhoz mérten) liberális légkörében el lehetett menni. Én voltam a könyv lektora, s emlékszem, nem egyszer felmerült bennem, hogy ebből még baj lehet. A következővel győztem meg magam: ez a könyv olyan becsületesen és tárgyilagosan mutatja be a politikai terror évtizedeit, hogy vállalni kell a kockázatot. Nálunk nem lett semmi baj, de Udmurtiában akkora robbanást okozott, hogy legalább egy évtized kellett hozzá, hogy a felvert hullámok lecsendesedjenek. Nem is csoda, hiszen a feljelentők, a koncepciók perек negatív figurái még számosan ültek fontos politikai pozícióban. A könyvet belső használatra oroszra fordították, s viharos ülésen megvitatták. A mű fontos fegyver lett az udmurt nemzeti érzelmű értelmiség kezében, de csak a Szovjetunió összeomlása után, 1993-ban jelenhetett meg Izsevszkben oroszul. – „Az udmurt irodalom története” jóval több annál, mint amennyit a címe sejtet. A Domokostól leírtak sok esetben nemcsak az udmurt irodalomra érvényesek, de a Volga–Káma vidék más finnugor irodalmaira, sőt az egykori Szovjetunió sok más kis népének az irodalmára is. A könyv végén a szerző világméretben vizsgálja a kis népek irodalmának lehetőségeit, feladatait és jövőendő perspektíváit. Azt, hogy mit adhatnak a világirodalomnak, az egyetemes emberi kultúrának.

Szerintem ezzel a könyvvel zárul Domokos Péter munkásságának egy nagyon fontos szakasza. Ekkor lehet elmondani, hogy ünnepeltünk megteremtett egy új tudományos diszciplínát, a finnugor irodalomtudományt. Ehhez mások is hozzájárultak, de vitán felül övé volt a vezető szerep, az elméleti alapok lerakójának szerepe. Azt, hogy a finnugor irodalomkutatás a hagyományos finnugor tudományok mellé emelkedett, jól illusztrálja az 1975-ös budapesti finnugor kongresszus, amelyen az irodalmi szekció már nem marad el a hagyományos tudományágaktól, s ebben Domokos Péternek oroszlánrészre volt. A diszciplína tudományos alapjainak lerakására volt szükség ahhoz, hogy 1989-ben Joskar-Olában megalakulhasson a Finnugor Írók Szövetsége, amely azóta háromévenként rendszeresen megrendezi konferenciáit. A rendező minden alkalommal más finnugor

nép. A Szövetség már megalakulásakor alelnökévé választotta Domokos Pétert. 1993-tól 1996-ig a szervezet elnöke volt, 2004 óta pedig ismét az alelnöki tisztet tölti be.

Domokos Péter könyveinek, cikkeinek száma a 400-at is meghaladja. A rendelkezésemre álló néhány percben képtelenség őket áttekinteni. Kénytelen vagyok egy-egy jellemzőt kiragadni közülük. Még egy fontos, nagyon sok újat hozó művét szeretném megemlíteni. 1990-ben látott napvilágot „Szkítiától Lappóniáig” című könyve, melynek alcíme: „A nyelvrokonság és az őstörténet kérdéskörének visszhangja irodalmunkban”. A bővített kiadás 1998-ban követte az elsőt. A szerző nyomon követi, hogyan vonul végig a magyar történelmen Kézaitól Werbőczin keresztül az Attilával és a hun-magyar rokonsággal fémjelzett nemesi történelemszemlélet, melyet máig se sikerült kivakarni sokak magyar nemzettudatából, s milyen nehezen hódít tért a tudományos tényeken alapuló finnugor nyelvrokonság tétele. Röviden úgy jellemezném a napjainkban is nagyon aktuális könyvet, hogy nem más ez, mint a magyar nemzettudat körtörténete. Hihetetlenül izgalmas a könyv utolsó fejezete is, amely azt mutatja be, milyen hatást gyakorolt a magyar irodalomra az elmúlt száz év során a finnugor népek népköltészete és szépirodalma (elsősorban a Kalevala). Itt ott korábban is szó esett róla, hogy a Kalevala szele Adyt is megérintette, József Attilának pedig valósággal bibliája volt a finn eposz. Domokos Péter végezte el azonban a kérdés első összegezését, amely a meglepetés erejével hat ránk.

Nem fejezhetem be Domokos Péter munkásságának rövid méltatását anélkül, hogy ne emliteném tanszékezetői tevékenységét. 1992-től megközelítőleg egy évtizeden keresztül állt az ELTE Finnugor Tanszéke élén. Működését a finnugrisztika komplex jellegének erősítése jellemezte. Nem lehet szemére hányni, hogy bármely résztudománynak jobban kedvezett volna, mint a másoknak. Sokat kellett huzakodnia a felettes szervekkel, mire sikerült kiharcolnia az észti szak létesítését, s mára már számos végzett hallgatóval dicsekedhet a tanszék.

A profétáknak többnyire keserű sors jut osztályrészül hazájukban. Domokos Péter e tekintetben többé-kevésbé meg lehet elégedve, bár külföldi elismerése neki is nagyobb, mint a hazai. A Volga-Káma vidék finnugor népeinek humán értelmisége mondhatni nemzeti hősként tiszteli. 70. születésnapja alkalmából magas kitüntetésben részesítette a komi oktatásügyi minisztérium, a mari minisztertanács. Értesüléseim szerint hasonló kitüntetések vannak úton Udmurtiából és Hanti-Manszijszkból is. A helsinki Finn Irodalmi Társaság ezekben a hetekben levelező tagjának választotta Domokos Pétert. A finn és az észti állam már korábban kitüntette, a finnek két alkalommal is. Magyar elismerései közül az 1996-ban neki ítelt Magyar Köztársasági Érdemrend Középkeresztje kitüntetését említeném. Ünnepi ülésünk előtt egy-két órával érkezett a hír, hogy a hazánkba érkező Putyin elnök Puskin-éremmel tünteti ki Domokos Pétert. Ez a külföldieknek kulturális érdemekért adható legmagasabb orosz elismerés.

Végezetül további jó egészséget, az eddigéhez hasonló friss munkakedvet kívánok ünnepelőnknek, s azt, hogy túl az emberélet útjának felén is elsősorban előre, ne hátra tekintsen.

BERECZKI GÁBOR